

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 5/2012 vp

Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle valtionalouden kehyksistä vuosille 2013—2016

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 12 päivänä huhtikuuta 2012 lähettäessään valtioneuvoston selonteon valtionalouden kehyksistä vuosille 2013—2016 (VNS 1/2012 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan samalla päättänyt, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutessaan antaa lausuntonsa valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- budjettisihteeri Niko Ijäs, valtiovarainministeriö

- talousjohtaja Harri Mäkinen, oikeusministeriö
- presidentti Pauliine Koskelo, korkein oikeus
- presidentti Pekka Vihervuori, korkein hallinto-oikeus
- presidentti Pertti Nieminen, Kouvolan hovioikeus
- laamanni Anders Cederberg, Itä-Uudenmaan käräjäoikeus
- valtiosyyttäjä Christer Lundström, Valtakunnansyyttäjänvirasto
- ylijohtaja Tuula Asikainen, Rikosseuraamuslaitos
- esittelijäneuvos Marja-Liisa Judström, Suomen tuomariliitto ry.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä oikeusministeriön hallinnonalan kannalta

Valtionalouden kehyksiin vuosille 2013—2016 sisältyy oikeusministeriön hallinnonalan kannalta myönteisiä lisäyksiä. Esimerkiksi turvapaikka-asioihin on korkeimmassa hallinto-oikeudessa ja Helsingin hallinto-oikeudessa osoitettu 1 miljoonan euron vuotuinen lisäys vuosille 2013—2015. Asioiden joutuksen käsittelyn turvaamisen kannalta on tärkeää, että voimaroja on lisätty molempiin turvapaikka-asioita käsitteleviin oikeusasteisiin. Lisäksi lap-

siystävällisen oikeudenkäyntimenettelyn eli ns. Follo-mallin käytön laajentamiseksi on osoitettu 0,9 miljoonan euron vuotuinen lisäys sekä teollis- ja tekijänoikeusasioiden käsittelyn keskittämiseksi markkinaoikeuteen on osoitettu 1,1 miljoonan euron (vuodesta 2016 alkaen 0,8 miljoonan euron) määräraha. Lisäksi ulosottolaitokselle on kasvaneiden asiamäärien vuoksi tehty 2 miljoonan euron vuotuinen lisäys vuosille 2013—2014.

Jo aiemmassa vuoden 2011 kehyspäätöksessä on syyttäjille, tuomioistuimille sekä ulosoton erikoisperintään kohdennettu yhteensä keskimäärin 5 miljoonaa euroa vuodessa vuosille

2012—2015 talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan. Lakivaliokunta on edellisessä kehyslausunnossaan pitänyt tätä panostusta tärkeänä (LaVL 17/2011 vp).

Keskeisiä kehyspäätyöksesssä ovat oikeusministeriön hallinnonalaa koskevat määräraha-vähennykset. Määrärahavähennykset ovat 8 miljoonaa euroa vuodesta 2015 alkaen. Nämä tulevat hallituksen aiemmin päättämien 14 miljoonan euron määrärahavähennysten lisäksi. Kaiken kaikkiaan tämä merkitsee noin 22 miljoonan euron säästöjä.

Vaikka oikeusministeriön hallinnonalaa koskevien säästöjen suhteellinen osuus ei vastaa oikeusministeriön pääluokan osuutta toimintamenoista, ne ovat oikeusministeriön hallinnonalalla varsin vaativia. Tämä johtuu siitä, että oikeusministeriön hallinnonalalla henkilöstökustannukset muodostavat keskimäärin 80 % ja toimitilamenot noin 15 % menoista. Menoleikkausvaatimukset tulevat siten käytännössä edellyttämään henkilöstövähennyksiä. Tämä on haasteellista, sillä oikeusministeriön hallinnonalan henkilöstö on vähentynyt jo edellisten hallitusten tuottavuusohjelmapäätösten myötä noin 700 henkilötyövuodella eli runsaat 7 %. Säästöjen aikaan saaminen tuleeikin edellyttämään merkittäviä toiminnallisia ja rakenteellisia uudistuksia. Koska tarvittavat uudistukset edellyttävät lainsäädännön muutoksia, niiden toteuttaminen vie aikaa. Tämän vuoksi uudistusten käynnistämiseksi on kuitenkin sikäli otollinen, että suuret ikäluokat siirtyvät lähivuosien aikana eläkkeelle.

Tuomioistuinelaitos

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan on vielä avoinna, kuinka suurelta osin määrärahavähennykset kohdistuvat tuomioistuinelaitokseen. Kyse on joka tapauksessa merkittävistä vähennyksistä. Menojen supistamisen arvioidaan olevan mahdollista vain toimenpiteillä, jotka vähentävät henkilöstön tarvetta ja työmäärää.

Lakivaliokunta on viime vuosina toistuvasti kiinnittänyt vakavaa huomiota tuomioistuinten

liian kireään määrärahatilanteeseen. Nyt käsiteltävänä oleva kehyspäätös merkitsee sitä, että tuomioistuinten perusrahoitus kiristyy entisestään kehyskauden aikana. Valiokunta on kehityksestä huolestunut, koska niukkeneva rahoitus voi vaikuttaa asioiden käsittelyaikoihin ja viireillä olevien asioiden määrään ja sitä kautta oikeusturvan toteutumiseen. Valiokunta pitää tärkeänä, etteivät pitkät oikeudenkäynnit kohutuuttomasti pitenisi. Valiokunta edellyttää, että tilannetta seurataan.

Tuomioistuinten kannalta tilanne on haasteellinen, sillä ne eivät itse voi juurikaan vaikuttaa käsiteltäviin asioihin tai niiden määrään ja kaikki saapuvat asiat on käsiteltävä lain edellyttämällä tavalla ja laajuudessa. Haasteita tuovat myös oikeudellisen säätelyn lisääntyminen ja monimutkaistuminen sekä asioiden kansainvälistyminen. Esimerkiksi tulkkaustarpeet ja tulkittavien kielten määrä ovat merkittävästi viime vuosina lisääntyneet, mikä osaltaan kuormittaa asioiden käsittelyä ja lisää kustannuksia.

Saadun selvityksen mukaan tuomioistuinten työmäärät ovat viime vuosina eriytyneet entistä selvemmin niin, että erityisesti Etelä-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla tuomioistuinten asiämäärät ovat kasvaneet ja asiat ovat vaativia. Työmäärä ja sen alueellinen jakautuminen tulisiikin valiokunnan mielestä ottaa huomioon resurssien kohdentamisessa. Lisäksi tulisi jatkaa rakenteellisia uudistuksia, arvioida tuomioistuinten keskinäistä työnjakoa sekä selvittää mahdollisuudet vähentää tuomioistuimissa käsiteltäviä asiaryhmiä sekä keventää oikeudenkäyntimenettelyä. Samalla on kuitenkin huolehdittava oikeusturvan toteutumisesta. Valiokunta kiinnittää tässä yhteydessä huomiota myös ruotsin kielen asemaan ja pitää tärkeänä, että oikeus käyttää ruotsin kieltä tuomioistuimissa turvataan jatkossakin.

Valtioneuvoston selonteon mukaan oikeuslaitoksen kehittämisen suuntaviivat linjataan oikeusturvaohjelmassa oikeudenkäyntien kokonaiskeston lyhentämiseksi ja oikeusturvan laadun parantamiseksi. Lakivaliokunta pitää oikeusturvaohjelman laatimista heikentyvissä taloudellisissa olosuhteissa tärkeänä. Ohjelmassa

sa tulisi valiokunnan mielestä kartoittaa sekä akuutteja että pitkän aikavälin toimenpidetarpeita.

Yksi keskeisistä kehityshankkeista työn tehostamiseksi ja rationalisoimiseksi on tietojärjestelmien saattaminen ajan tasalle. Kehyspäättöksessä onkin varauduttu yleisille tuomioistuimille ja syyttäjälaitokselle rakennettavaan aineistopankki-tietojärjestelmäkokonaisuuteen, mikä on erittäin kannatettavaa. Uudistuksen onnistumisen kannalta on tärkeää, että hankkeen suunnitteluun kohdennetaan riittävästi paitsi taloudellisia myös henkilöstövoimavaroja. Myös siitä on tarpeen huolehtia, että uusi tietojärjestelmä on yhteensopiva suhteessa poliisin VITJA-hankkeeseen (ks. myös LaVM 44/2010 vp). Tässä yhteydessä valiokunta kiinnittää huomiota myös hallintotuomioistuinten tietojärjestelmien uudistustarpeisiin.

Rangaistusten täytäntöönpano

Viimeistenkin paljusellien poistamiseksi käytöstä kehyspäättöksessä osoitetaan Hämeenlinnan vankilan ja Helsingin vankilan perusparannushankkeen toteuttamiseksi 2,5 miljoonaa euroa vuodesta 2016 lähtien. Myös Rikosseuraamuslaitoksen keskeiset tietojärjestelmät on tarkoitus uudistaa. Aiempaan kehyslausuntoonsa (LaVL 17/2011 vp) viitaten lakivaliokunta pitää näitä kirjauksia erittäin myönteisinä.

Kehyspäättöksen menoleikkaukset merkitsevät kuitenkin saadun selvityksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen taloustilanteen nopeaa heikentymistä kehyskaudella. Ilman merkittävää lisärahoitusta tai talouden sopeutustoimia toimintamenojen arvioidaan nousevan yli 14 miljoonaa euroa käytettävissä olevia määrärahoja suuremmiksi kehyskauden lopulla. Talouden sopeuttamiseksi Rikosseuraamuslaitoksessa on laadittu sopeuttamissuunnitelma, johon sisältyy myös merkittäviä henkilöstövähennyksiä. Säästöjä haetaan myös toimitiloista, sillä saadun selvityksen mukaan supistuvat voimavarat eivät tule riittämään nykyisen ver-

koston ylläpitämiseen. Toukokuussa valmistuu Rikosseuraamuslaitoksen ja Senaatti-kiinteistöjen yhteistyönä toimitilaverkostaselvitys, jonka tavoitteena on kartoittaa kaikki Rikosseuraamuslaitoksen käytössä olevat Senaatin omistamat toimitilat sekä arvioida niiden elinkaari ja investointitarpeet. Tämän selvityksen pohjalta laaditaan vuoteen 2025 ulottuva investointisuunnitelma, jolla pyritään saamaan haltuun Rikosseuraamuslaitoksen vuokramenojen kehitys ja hillitsemään menoja investointitarpeista huolimatta.

Valtioneuvoston selonteosta ilmenee, että Rikosseuraamuslaitoksessa tavoitteena on lisätä avolaitospaikkojen määrää hienokseltaan siten, että suunnittelukauden lopussa 35 % kaikista vankipaikoista on avolaitospaikkoja. Lakivaliokunta korostaa, että vankiloiden ja vankipaikkojen määrässä samoin kuin vankipaikkojen jakautumisessa on otettava huomioon, ettei vankiluvun kehityksestä voida tehdä varmoja päätelmiä. Myös vankiaineuksen haastavuus tulee ottaa huomioon. Olennaista joka tapauksessa on, että käytännössä vanki sijoitetaan avolaitokseen vain sellaisessa tapauksessa, jossa laissa säädetty avolaitokseen sijoittamisen edellytykset täyttyvät.

Rikosseuraamuslaitokselta on valmistumassa selvitys vankitilojen luokittelusta valvonnan intensiivisyyden mukaan. Tarkoitus on, että vankitilojen varustelu ja henkilöstön mitoitus vastaisivat nykyistä paremmin käytännön tarpeita. Valiokunta pitää vankitilojen luokittelua hyödyllisenä uutena apuvälineenä, sillä voidaan arvioida, että se parantaa mahdollisuuksia sijoittaa vankeja valvonnan intensiivisyyden kannalta oikeisiin paikkoihin.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta esittää,

että valtiovainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

LaVL 5/2012 vp — VNS 1/2012 vp

Helsingissä 2 päivänä toukokuuta 2012

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Anne Holmlund /kok	Aino-Kaisa Pekonen /vas
vpj.	Lars Erik Gästgivers /r	Kristiina Salonen /sd
jäs.	James Hirvisaari /ps	Jani Toivola /vihr
	Johanna Jurva /ps	Kari Tolvanen /kok
	Suna Kymäläinen /sd	Ari Torniainen /kesk
	Antti Lindtman /sd	Kaj Turunen /ps
	Markku Mäntymaa /kok	Peter Östman /kd.
	Johanna Ojala-Niemelä /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila.